

Odluka:
U-III/3062/2019

Zbirni podatci

Broj odluke: U-III/3062/2019

Datum odluke: 10.11.2020

Vrsta odluke: Odluka

[Poveznica do dokumenta na portalu IUS-INFO](#)

Tekst

Broj: U-III-3062/2019

Ustavni sud Republike Hrvatske, u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Andrej Abramović, Ingrid Antičević Marinović, Mato Arlović, Snježana Bačić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko, Davorin Mlakar, Rajko Mlinarić, Goran Selanec i Miroslav Šumanović, u postupku koji su ustavnom tužbom pokrenule Ružica Kajić i Mirjana Kajić iz Spittal am Drau, Republika Austrija, koje zastupaju Ana Stuparević, Ljubica Lalić, Domagoj Vuković i Anja Perković, odvjetnici iz Zajedničkog odvjetničkog ureda Ana Stuparević, Ljubica Lalić, Domagoj Vuković i Anja Perković u Slavonskom Brodu, na sjednici održanoj 3. studenoga 2020. donio je

O D L U K U

I. Ustavna tužba se usvaja.

II. Ukidaju se:

- presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj Rev 1549/2017-3 od 7. svibnja 2019.

- presuda Županijskog suda u Zagrebu broj: Gžn-306/15-2 od 10. siječnja 2017. i

- presuda Općinskog građanskog suda u Zagrebu broj: Pn-6160/10-66 od 31. listopada 2014.

III. Predmet se vraća Općinskom građanskom sudu u Zagrebu na ponovno odlučivanje.

Obrazloženje

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Ružica Kajić i Mirjana Kajić iz Spittal am Drau, Republika Austrija (u daljnjem tekstu: podnositeljice), koje u postupku pred Ustavnim sudom zastupaju Ana Stuparević, Ljubica Lalić, Domagoj Vuković i Anja Perković, odvjetnici iz Zajedničkog odvjetničkog ureda Ana Stuparević, Ljubica Lalić, Domagoj Vuković i Anja Perković u Slavonskom Brodu, podnijele su ustavnu tužbu kojom osporavaju presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj Rev 1549/2017-3 od 7. svibnja 2019. (u daljnjem tekstu: osporena presuda).

Osporenom presudom revizija podnositeljica je odbijena kao neosnovana i potvrđena je presuda Županijskog suda u Zagrebu broj: Gžn-306/15-2 od 10. siječnja 2017. (u daljnjem tekstu: drugostupanjska presuda) kojom je pravomoćno odbijen tužbeni zahtjev podnositeljica radi naknade štete, odnosno stjecanja bez osnove.

1.1. Za potrebe ustavnosudskog postupka, a na temelju članka 69. alineje 3. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 99/99., 29/02. i 49/02. - pročišćeni tekst; u daljnjem tekstu: Ustavni zakon) Ustavni sud je zatražio i izvršio uvid u spis Općinskog građanskog suda u Zagrebu broj: 18 Pn-6160/10.

II. ČINJENICE I OKOLNOSTI PREDMETA

2. Suprug prvopodnositeljice i otac drugopodnositeljice Milan Kajić preminuo je uslijed prometne nesreće 7. studenoga 1987. u Bosni i Hercegovini.

Odvjetnik Miljenko Bahat iz Zagreba zastupao ih je kao punomoćnik u postupku naknade štete od osiguravajućeg društva u inozemstvu, Ergo-Versicherungsgruppe AG, Victoria Versicherungs - AG, jer je vozilo kojim je skrivljena nesreća bilo registrirano u Njemačkoj.

Odvjetnik je u siječnju ili veljači 1989. podnositeljicama po dovršetku parnice za naknadu štete isplatio ukupan iznos štete od 15.500,00 DEM (tadašnjih njemačkih maraka) Isplata nije obuhvaćala udovičku mirovinu odnosno obiteljsku mirovinu za prvopodnositeljicu, niti dječju rentu za drugopodnositeljicu.

Prvopodnositeljica je prilikom umirovljenja 2004. godine saznala da su podatci o pripadajućoj joj naknadi štete drugačiji od podataka koje joj je prezentirao odvjetnik Miljenko Bahat prilikom isplate. Naime, podnositeljice su 2007. zaprimile kompjutorski izlist isplata od osiguravajućeg društva Ergo-Versicherungsgruppe AG, Victoria Versicherungs - AG iz Düsseldorfa, Platz 1, 40477 i saznale da je šteta u povodu smrti njihovog supruga i oca isplaćivana tijekom četiri godine, od 22. lipnja 1988. do 11. srpnja 1991. u ukupnom iznosu od 301.143,07 DEM (L 55-56 spisa).

Odvjetnik Miljenko Bahat imao je otvoren devizni račun kod Deutsche Bank u Münchenu, Rotkreuzplatz, broj konta 220/6939599 (ova činjenica nije validirana tijekom parničnog postupka radi procesnih zapreka u međunarodnoj pravnoj pomoći između hrvatskog i njemačkog suda, op. Ustavnog suda).

Podnositeljice su 12. rujna 2005. Disciplinskom tužitelju Hrvatske odvjetničke komore prijavile štetno zastupanje odvjetnika Miljenka Bahata.

Disciplinski tužitelj Hrvatske odvjetničke komore odbacio je prijavu prvopodnositeljice u predmetu broj: Pr-268/2005 od 12. listopada 2005. radi zastare.

Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske prijavile su štetno

zastupanje odvjetnika Miljenka Bahata 6. veljače 2006.

Podnositeljice su protiv odvjetnika Miljenka Bahata radi kaznenog djela prijave prilikom štetnog zastupanja, odnosno znatno manje isplate iznosa naknade štete koji je odredilo osiguravajuće društvo u inozemstvu podnijele kaznenu prijavu Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske 27. studenoga 2006.

Kaznena prijava je odbačena rješenjem Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu broj: K-DO-6608/06 od 30. studenoga 2006. jer su nastupile okolnosti koje onemogućavaju daljnji kazneni progon - zastare (L 37-38 spisa).

Podnositeljice su u sudski spis uložile dokumentaciju u izvorniku i prijevodu na hrvatski jezik, iz koje je vidljivo da je odvjetnik Miljenko Bahat zatražio i da mu je odobrena isplata kapitalizirane rente za drugopodnositeljicu u visini od 301.143,07 DEM (L 57-64 i 67-76 spisa).

Tužba protiv odvjetnika Miljenka Bahata radi naknade štete podnesena je Općinskom građanskom sudu u Zagrebu 3. siječnja 2008.

U tužbenom zahtjevu naznačile su da je odvjetnik utajio dio štete koja im je pripadala te se neosnovano obogatio za iznos od 282.767,60 DEM, odnosno u današnjoj valuti za iznos od 144.035,68 EUR ili 1.051.460,46 kuna.

Uz tužbeni zahtjev podnositeljice su u sudski spis predale brojnu dokumentaciju i korespondenciju u izvorniku i s prijevodom na njemački jezik, vezanu uz isplatu osiguranog iznosa i rente za maloljetno dijete odvjetniku Miljenku Bahatu između Victoria osiguranja i Avus osiguranja od 1988. nadalje, te podatke o otvorenom inozemnom bankovnom računu odvjetnika Miljenka Bahata u Deutsche Bank Muenchen.

U odgovoru na tužbu od 28. siječnja 2008., odvjetnik Miljenko Bahat prigovorio je osnovanosti i visini tužbenog zahtjeva, što je ponovio na prvom ročištu održanom 2. svibnja 2011. na kojem je isticao i prigovor zastare.

Podnositeljice su suglasno iskazivale da je isplata naknade štete bila u tuženikovom odvjetničkom uredu u siječnju ili veljači 1989.,

a ta isplata nije obuhvatila ni obiteljsku (udovičku) mirovinu za podnositeljicu Ružicu Kajić ni dječju rentu za podnositeljicu Mirjanu Kajić.

Održano je ukupno pet ročišta; 2. svibnja 2011., 19. listopada 2012., 19. veljače 2013. na kojem su saslušane tužiteljice i tuženik, 3. listopada 2014. kada je rasprava zaključena, a na ročištu 31. listopada 2014. donesena je prvostupanjska presuda kojom je odbijen tužbeni zahtjev podnositeljica.

Prvostupanjskom presudom odbijen je tužbeni zahtjev, a utvrđen je osnovanim tužiteljev prigovor zastare.

Podnositeljice su u žalbi isticale sve zakonski propisane žalbene razloge.

Drugostupanjskom presudom odbijena je žalba podnositeljica u cijelosti te je potvrđena prvostupanjska presuda.

Revizija podnositeljica izjavljena 19. travnja 2017. odbijena je kao neosnovana.

Postupci pred sudovima koji prethode osporenoj odluci

Parnični postupak po tužbi podnositeljica proveden je u tri stupnja. U sve tri presude sudovi nisu ulazili u meritum spora, već su ustanovili da je prigovor zastare koji je stavio tuženik osnovan, slijedom čega su tužbeni zahtjev i konačno revizija podnositeljica kao neosnovani odbijeni.

Po okončanju parničnog postupka podnositeljicama je rješenjem Županijskog suda u Zagrebu broj: 54 Gžn-306/15-3 od 10. siječnja 2017. odbijena žalba na rješenje Općinskog građanskog suda u Zagrebu broj: Pn-6160/10-72 od 29. prosinca 2014. te im je naloženo naknaditi odvjetniku Miljenku Bahatu sudski trošak u

iznosu od 115.000,00 kuna.

2.1. U prvostupanjskoj presudi Općinskog građanskog suda u Zagrebu broj: 18 Pn-6160/10-66 od 31. listopada 2014. (u daljnjem tekstu: prvostupanjska presuda) navedeno je:

"Tužiteljice konačno uređenim tužbenim zahtjevom u podnesku od 3. travnja 2013. potražuju navedenu svotu zbog stjecanja bez osnove.

Stranke suglasno iskazuju da je isplata naknade štete bila u tuženikovom odvjetničkom uredu u siječnju ili veljači 1989. kada je tuženik isplatio tužiteljice, što nije obuhvaćalo udovičku mirovinu tj. obiteljsku mirovinu za I tužiteljicu ni dječju rentu za II tužiteljicu.

Na osnovi odredbe čl.361. st.1. Zakona o obveznim odnosima (NN 53/91-88/01), zastarijevanje počinje teći prvog dana poslije dana kad je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze, ako zakonom za pojedine slučajeve nije što drugo propisano.

Na osnovi odredbe čl.371. st.1. istog Zakona, tražbine zastarijevaju za pet godina ako zakonom nije određen drugi rok zastare. Zahtjev zbog stjecanja bez osnove zastarijeva u tom zastarnom roku od 5 godina te ako se u ovom slučaju računa od 1989. godine kada je nedvojbeno bila isplata postignute svote naknade štete istječe u isto doba 1994. godine dočim je tužba podnesena 3. siječnja 2008. tj. izvan zastarnog roka. To što tužiteljice navode da su doznale za tuženikov postupak 2004. kao subjektivni moment ne utječe na pitanje zastare, jer je bitno kad su imale pravo zahtijevati ispunjenje obveze, a to je krajem veljače 1989. godine kao objektivni moment. No, tužiteljice potražuju od tuženika što je stekao bez osnove tj. ono što je tuženiku kao njihovom punomoćniku isplaćeno navodno 11. srpnja 1991. godine te zastarni rok od 5 godina istječe 11. srpnja 1996. godine jer treba računati ovaj rok od dana kad se je tuženikova imovina navodno povećala kako tužiteljice tvrde tijekom postupka tj. tog dana 11. srpnja 1991. godine (VSRH, Rev-319/08 od 25. veljače 2009. godine).

Nadalje nije dvojbeno kao na ročištu 19. veljače 2013. godine da je Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu pod brojem K.-DO-6811/11 riječ o kaznenoj prijavi tužitelja protiv tuženika koja je prijava pravomoćno odbačena zbog zastare te je pravomoćnim rješenjem odbačen i prijedlog za preuzimanje kaznenog progona tuženika od strane tužiteljica te ove prijave ne utječu na pitanje zastare ni na primjenu druge zakonske odredbe o zastari. Što se tiče dopisa Županijskog državnog odvjetništva zeničko dobojske županije od 27. prosinca 2006., on ne utječe na pitanje zastare tuženikove obveze, jer se ta prijava odnosi na Jerka Kajića zbog sasama različitih kaznenih djela koji nemaju veze s tuženim.

Tužiteljice podneskom od 3. listopada 2012. godine još navode da

im je tuženik uzrokovao štetu tako da im nije platio sredstva koja im pripadaju i koje nisu mogle koristiti za svoje potrebe. No, tužiteljice nisu podneskom od 3. travnja 2013. godine zahtijevale naknadu štete zbog razloga koje su navele prethodno tj. da nisu mogle koristiti sredstva koja im pripadaju u određenom vremenu tj. nisu navele ni svotu koju bi zbog toga potraživale niti u kojem vremenu niti su predložile dokaze o tomu već su samo zahtijevale isplatu novca na ime navodno ostvarene rente od 301.143,07 DM tj. 144.035,68 Eura koje je tuženik navodno zadržao 11. srpnja 1991. godine. Kako je riječ o naknadi štete onda primjenom odredbe čl. 376. st. 1. i 2. Zakona o obveznim odnosima ta je šteta nastala navodnom isplatom tuženiku ove rente u utuženoj svoti 11. srpnja 1991. godine te objektivni zastarni rok od pet godina istječe 11. srpnja 1996. godine tj. pet godina nakon što je šteta objektivna nastala, neovisno o tomu jesu li tužiteljice za nju doznale 2004. godine jer subjektivni zastarni rok od 3 godine teče unutar objektivnog roka. Sve i da su tužiteljice doznale za navodnu štetu i štetnika tijekom 2004. godine, najkasnije dakle 31. prosinca 2004. godine, budući ničim ne dokazuju kada je to točno bilo tijekom te godine, subjektivni zastarni rok onda istječe 31. prosinca 2007. godine tj. u ponedjeljak, koji je bio radni dan, a tužba je podnesena 3 siječnja 2008. godine izravno sudu tj. opet izvan ovog subjektivnog roka.

Odredba čl. 377. Zakona o obveznim odnosima nije primjenjiva, jer nema dokaza da je postojala bilo kakva pravomoćna presuda protiv tuženika ili da je vođen kazneni postupak protiv njega, a nije dovršen jer su možebitno postojale postupovne zapreke za daljnje vođenje tog postupka već je prethodno navedena kaznena prijava odbačena 2011. godine zbog zastare a ona priložena uz tužbu od 27. studenog 2006. godine je također po tužbenim navodima odbačena, kako je utvrđeno uvidom u rješenje Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu broj K-DO-6608/06 od 30. studenog 2006. godine.

Stoga je tužbeni zahtjev odbijen, a ostali provedeni dokazi, kao i prigovori nisu posebno obrazlagani niti su provođeni ostali predloženi dokazi."

2.2. U drugostupanjskoj presudi navedeno je:

"Tužiteljice tvrde da je isplata potraživanog iznosa izvršena tuženiku 11.7.1991., a tužba je podnesena 3.1.2008., pa je pravilan zaključak prvostupanjskog suda da je objektivni zastarni rok od pet godina od nastanka štete iz čl. 376 st. 2 u vezi st. 1 Zakona o obveznim odnosima ('Narodne novine' br. 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99, 88/01 - dalje: ZOO) u svakom slučaju istekao 11.7.1996.

Neosnovano tužiteljice smatraju da je za odlučivanje o zastari trebalo primijeniti odredbu čl. 377 st. 1 ZOO, kojom je propisano zastarijevanje zahtjeva za naknadu štete uzrokovane kaznenim djelom po isteku vremena određenog za zastaru kaznenog

gonjenja.

Naime, odredbom čl. 12 ZPP popisano je da sud može sam riješiti neko pitanje kao prethodno, o kojem ovisi rješenje da li postoji ili ne neko pravo ili pravni odnos, a o tom pitanju još nije donio odluku sud ili drugo nadležno tijelo, ako posebnim propisima ne bi bilo drugačije određeno.

U konkretnom slučaju nesporno je da su kaznena prijava protiv tuženika zbog kaznenog djela iz čl. 224 st. 1 i 4 Kaznenog zakona (dalje: KZ) i prijedlog za preuzimanje kaznenog progona tuženika od strane tužiteljica, pravomoćno odbačeni zbog zastare kaznenog gonjenja, te više ne postoji mogućnost nastavka vođenja kaznenog postupka radi utvrđivanja kaznene odgovornosti. Stoga ne može niti parnični sud u ovom postupku radi naknade štete rješavati o kaznenoj odgovornosti tuženika kao o prethodnom pitanju.

Iz navedenih razloga, zastara tražbine naknade štete ne može se prosuđivati primjenom odredbe čl. 377 ZOO, već primjenom čl. 376 ZOO, kako je to pravilno učinio i prvostupanjski sud. Radi toga, suprotno žalbenim navodima, time što prvo stupanjski sud nije ispitivao da li je šteta uzrokovana kaznenim djelom, nisu počinjene nikakve bitne povrede odredaba parničnog postupka iz čl. 354 st. 1 i 2 ZPP, niti je činjenično stanje ostalo neutvrđeno.

Neosnovano se tužiteljice u žalbi pozivaju na dvadesetogodišnji rok apsolutne zastare za progon kaznenog djela iz čl. 344 st. 3 KZ (prijevara u službi) jer se radi o novoj činjenici koja se ne odnosi na bitne povrede odredaba parničnog postupka zbog kojih se žalba može izjaviti, pa se takva nova činjenica ne može iznositi u žalbi (čl. 352 st. 1 ZPP). Naime, u tijeku postupka tužiteljice su osporavale tuženikov prigovor zastare iz razloga što smatraju da je šteta uzrokovana kaznenim djelom, navodeći jedino da je riječ o njihovoj kaznenoj prijavi protiv tuženika koja je odbačena (koja se odnosi na kazneno djelo iz čl. 224 st. 1 i 4 KZ), kao što je odbačen i prijedlog za preuzimanje kaznenog progona od strane tužiteljica, time da taj prijedlog tužiteljice nisu dostavile u spis pa nije vidljivo na koje kazneno djelo se isti odnosi, iako je za pretpostaviti da se radi istom kaznenom djelu na koje se odnosi i odbačaj kaznene prijave budući se radi o preuzimanju kaznenog progona. S obzirom da se tužiteljice u prvostupanjskom postupku protive nastupu zastare pozivajući se jedino na odbačaj kaznene prijave i odbačaj prijedloga za preuzimanje kaznenog progona, koji se odnose na kazneno djelo iz čl. 224 st. 1 i 4 KZ, te u tijeku prvostupanjskog postupka ne navode niti dokazuju da se protive nastupu zastare zbog zastarnog roka za kazneno djelo iz čl. 344 KZ, pozivanje u žalbi na zastarni rok od dvadeset godina za kazneno djelo iz čl. 344 KZ predstavlja novu činjenicu odlučnu za pitanje zastare.

Radi navedenog, tužbeni zahtjev pravilno je odbijen, dok žalbeni navodi nisu od utjecaja na pravilnost i zakonitost pobijane presude."

2.3. U osporenoj presudi revizija podnositeljica odbijena je kao neosnovana. Između ostalog navedeno je:

"Predmet ovog spora je zahtjev tužiteljica za isplatu iznosa 144.035,68 Eur u kunskoj protuvrijednosti, koji iznos tužiteljice potražuju od tuženika tvrdeći da je navedeni iznos osiguravajuće društvo isplatilo tuženiku kao njihovom punomoćniku na ime naknade štete zbog smrti srodnika, a da im tuženik taj iznos nije predao.

Tijekom postupka je utvrđeno da je srodnik tužiteljica preminuo 7. studenog 1987. uslijed prometne nesreće, a da je tuženik zastupao tužiteljice u postupku naknade štete od osiguravajućeg društva u inozemstvu. Također je utvrđeno da je Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu rješenjem od 30. studenog 2006. odbacilo zbog zastare kaznenu prijavu koju je prvotuziteljica podnijela protiv tuženika zbog kaznenog djela prijevare iz čl. 224. st. 1. i 4. Kaznenog zakona ('Narodne novine' broj 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 84/05, 51/01, 111703, 190/03 i 105/04 - dalje: KZ), te da je pravomoćnim rješenjem odbačen i prijedlog tužiteljica za preuzimanje kaznenog progona tuženika.

Tužbeni zahtjev je odbijen zbog zastare, pozivom na odredbu čl. 376. Zakona o obveznim odnosima ('Narodne novine' broj 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01 - dalje: ZOO), pri čemu sudovi obrazlažu da je prema tvrdnjama tužiteljica isplata potraživanog iznosa izvršena tuženiku 11. srpnja 1991. a tužba je podnesena 3. siječnja 2008., što znači po isteku objektivnog zastarnog roka od pet godina od nastanka štete.

U reviziji revidentice ističu prethodno već iznesene tvrdnje da je u konkretnom slučaju riječ o kaznenom djelu prijevare u službi iz čl. 344. st. 3. KZ-a počinjenom od strane tuženika, radi čega se u odnosu na zastaru na ovaj slučaj treba primijeniti odredba čl. 377. ZOO-a kojom je predviđen dulji rok zastare za štetu uzrokovanu kaznenim djelom (u ovom slučaju 20 godina). U tom pravcu se svode i revizijski razlozi pogrešne primjene materijalnog prava.

Prema odredbi čl. 377. st. 1. ZOO-a kada je šteta uzrokovana kaznenim djelom, a za kazneno gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog, gonjenja. No, navedena odredba se primjenjuje samo u slučaju kada je protiv počinitelja kaznenog djela vođen kazneni postupak i dovršen osuđujućom presudom, što u ovom predmetu nije slučaj.

Suprotno iznesenom shvaćanju revidentica, valja istaći da je prema shvaćanju revizijskog suda parnični sud samo iznimno ovlašten kao prethodno pitanje utvrđivati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom i je li počinitelj odgovoran za izvršenje tog djela. Takvu mogućnost parnični sud ima samo iznimno i to samo ako su postojale određene procesne smetnje zbog kojih je bilo apsolutno nemoguće da se protiv počinitelja kaznenog djela postupak pokreće i okonča, a što nije slučaj u ovom predmetu."

III. PRIGOVORI PODNOSITELJICA

3. Podnositeljice ističu da su im osporenim presudama povrijeđena ustavna prava zajamčena člancima 3., 26., 29., 35. i 56. Ustava Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.).

U ustavnoj tužbi podnositeljice navode:

"U obrazloženju odluke Vrhovnog suda isti ukazuje da se odredba čl. 377 st. 1 ZOO primjenjuje samo u slučaju kada je protiv okrivljenika - počinitelja kaznenog djela vođen kazneni postupak i dovršen osuđujućom presudom. Vođenje postupka protiv okrivljenika, ovdje tuženika nije bilo moguće jer se za počinjenje kaznenog djela nije znalo. Evidentno je da je kazneno djelo počinjeno i stoga su nižestupajnski sudovi trebali i morali kao prethodno pitanje utvrđivati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom i jeli počinitelj odgovoran za izvršenje tog djela. Krivotvorenje potpisa na punomoćima i različiti izlisti uplata na račun tuženika te njegovo odbijanje da tražene podatke dostavi ukazuju na počinjenje djela. Građansko pravna odgovornost šira je od kaznene odgovornosti. U situacija kada postoje objektivne nemogućnosti za vođenje postupka (procesne smetnje) jer se postupak protiv okrivljenika i zbog ratnog stanja nije mogao niti pokrenuti, a kamoli voditi i dovršiti daju splet okolnosti koji sudovima dopušta utvrđivati je li šteta uzrokovana kaznenim djelom. Radi se i o odnosu povjerenja prema osobi u službi - odvjetniku koji ima za zadatak štiti interese svoje stranke jer je ustavom zajamčeno svakome pravo na pravnu pomoć! U takvoj situaciji maloljetnica kao podnositeljica ove tužbe i njezina majka oštećene su za znatnu imovinsku korist.

Kaznena prijava je podnesena protiv tuženika Općinskom državnom odvjetništvu zbog kaznenog djela iz čl. 344 st. 3 Kaznenog zakona jer je tuženik kao odvjetnik - odgovorna osoba u odvjetničkoj službi u obavljanju te službe sebi pribavio protupravnu imovinsku korist podnošenjem lažnih obračuna tužiteljicama za što je propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Predmetno kazneno djelo je počinjeno isplatom oštete koju su dobile tužiteljice od osiguravajuće kuće u Austriji, a tuženik je to protuzakonito prisvojio, koja isplata je istima izvršena 11. srpnja 1991. godine. Zastara kaznenog progona za to djelo po čl. 19 st. 1 toč. 3 KZ-a nastupa za deset godina dok prema odredbi čl. 20 st. 6 KZ-a zastara kaznenog progona u svakom slučaju nastupa kad protekne dva puta onoliko vremena koliko je prema zakonu određena zastara kaznenog progona. Kazneno djelo počinjeno je dana 11. srpnja 1991. godine, a tražbina u ovom predmetu je podnesena 3. siječnja 2008. godine, dakle unutar zastarnog roka od 20 godina za kazneni progon tuženika.

Vrhovni sud (i nižestupanjski sudovi) nije pravilno primijenio odredbu zakona o zastari naknade štete uzrokovane kaznenim djelom koja zastarijeva protekom dvostrukog roka - 20 godina - od dana počinjenja djela.

Prvi razlog je neprimjenjivanje odredbi o zastari kaznenog progona (apsolutna i relativna).

Drugi razlog je odbijanje rješavanja prethodnog pitanja odnosno ispitivanja je li šteta počinjena radnjama koje sadrže biće kaznenog djela.

Treći razlog je pogrešno pozivanje na odbačaj kaznene prijave zbog zastare kaznenog progona.

Svaki od navedenih razloga opstoji i u odlukama nižestupanjskih sudova dočim ih odluka Vrhovnog suda RH iako bi trebao biti jamac uravnoteženosti sudske prakse i tekovina EU u bitnom podržava.

(...)

Kada sudovi odbijaju utvrđivati prethodna pitanja bez ulaska u meritum spora u situaciji u kojoj se sav teret dokaza stavljen na leđa podnositeljica, uz protek vremena, upornost u radnjama koje se mogu i moraju okarakterizirati kao radnje koje sadrže biće kaznenog djela, sudovi ne štiti prava stranka. Sudovi nisu branitelji tih prava i interesa niti su na tragu utvrđivanja materijalne istine. Suštinski sudovi postupaju suprotno ustavom zajamčenih prava na koje se podnositeljice pozivaju bez valjanog obrazloženja.

Takvo postupanje sudova i 'zatvaranje očiju' nad problemima stranka ne odražava jednakost svih pred zakonom, krši ustavom zajamčeno pravo na pravično suđenje, ali i onemogućava pravnu zaštitu obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.

Ustavom Republike Hrvatske zajamčeno je pravo na pravično suđenje u članku 29, stavku 1., koji je sadržajno i širi od članka 6. stavka 1. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe (u daljnjem tekstu: Konvencija). Sadržaj ustavnog prava zajamčenog člankom 29, stavkom 1. Ustava ograničen je, dakle, na jamstva pravičnog suđenja. Sukladno tome, ocjenjujući navode ustavne tužbe sa stajališta tog ustavnog prava, Ustavni sud Republike ispituje eventualno postojanje povreda u postupcima pred sudovima i na temelju toga ocjenjuje je li postupak, razmatran kao jedinstvena cjelina, bio vođen na način koji je podnositelju osigurao pravično suđenje.

Ustavno i konvencijsko pravo na pristup sudu, kao samostalno pravo, još uvijek nije u dostatnoj mjeri zaštićeno u praksi redovnih i specijaliziranih sudova. Pravo na pravično suđenje sastoji se, naime, od nekoliko elemenata: prava na sud, prava na pravično odlučivanje o pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela te prava na odlučivanje u razumnom roku. Važno implicirano pravo je pravo na procesnu ravnopravnost (equality of

arms - jednakost oružja) koja ovdje nije poštivana jer su podnositeljice bile u bitno podređenom položaju stavljene u poziciju dokazivati sve činjenice dočim je tuženik samo negirao iste.

Nepostupanje po zahtjevima tužiteljica nije imalo legitiman cilj u zaštiti prava i interesa stranka u postupku niti utvrđivanju materijalne istine."

IV. OCJENA USTAVNOG SUDA

a) Načelna stajališta

4. Ustavni sud je s obzirom na sadržaj ustavne tužbe i istaknute prigovore ustavnu tužbu ispitao s aspekta prava na pravično suđenje zajamčenog člankom 29. stavkom 1. Ustava.

Bitan dio članka 29. stavka 1. Ustava glasi:

"Članak 29.

Svatko ima pravo da ... sud pravično ... odluči o njegovim pravima i obvezama ..."

4.1. Pravo na pravično suđenje, zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava, skup je postupovnih jamstava kojima se osigurava pravičnost postupka. Ono ima tako važno mjesto u demokratskom društvu da ne može biti nikakvog opravdanja za restriktivno tumačenje tih jamstava (v., primjerice, odluke Ustavnog suda broj: U-III-3428/2019 od 16. srpnja 2020.; broj: U-III-3538/2017 od 18. travnja 2019. i broj: U-III-2466/2017 od 23. listopada 2019., www.usud.hr).

4.2. Kad je riječ o tumačenju prava, koju će metodu tumačenja sudovi pritom primijeniti stvar je njihovog odabira i nije predmet ustavnosudske ocjene, pod uvjetom da način na koji tumače i primjenjuju mjerodavno pravo u svakom pojedinom slučaju ima racionalnu osnovu i objektivno opravdanje i da ne dovodi do povrede ustavnih prava stranaka u postupku. Stoga su obrazložena sudska odluka iznimno važna jer je nedostatak relevantnih i dostatnih razloga za ocjenu kakva je odlukom dana prvi i najvažniji znak koji upućuje na proizvoljno odlučivanje (usporedi, primjerice, s odlukama/rješenjima Ustavnog suda broj:

U-III-1946/2019 od 28. svibnja 2020. i broj: U-III-5678/2012 od 15. travnja 2020.; www.usud.hr; te broj: U-III-458/2018 od 23. svibnja 2019., "Narodne novine" broj 77/19.).

4.3. U predmetnom parničnom postupku koji je prethodio ustavnosudskom postupku tužbeni zahtjev podnositeljica odbijen je s obrazloženjem da je nastupila zastara potraživanja.

4.4. Ustavni sud ponajprije ističe da zastara predstavlja ograničenje prava na pristup sudu, najvažnijeg jamstva prava na pravično suđenje bez čijeg ostvarenja nema ostvarenja nijednog drugog jamstva pravičnog suđenja. Pravo na pristup sudu ne uključuje samo pravo pokrenuti postupak, nego i pravo na "rješavanje" spora od strane suda (usporedi s odlukom Ustavnog suda broj: U-III-2466/2017, navedeno, te predmetima Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) Smolić protiv Hrvatske, br. 51472/12, presuda od 15. ožujka 2018.; i Šimečki protiv Hrvatske, br. 15253/10, presuda od 30. travnja 2014.).

4.5. Nesporno je da pravo na pristup sudu nije i ne može biti apsolutno. Ono je podvrgnuto ograničenjima budući da po samoj svojoj naravi zahtijeva regulaciju države koja u tom pitanju ima izvjesnu slobodu procjene. Ta ograničenja, međutim, neće biti spojiva s pravom na pravično suđenje ako ne teže legitimnom cilju te ako ne postoji razuman odnos razmjernosti između upotrijebljenih sredstava i legitimnog cilja koji se nastoji ostvariti (v., primjerice, odluke Ustavnog suda broj: U-III-215/2016 od 19. prosinca 2017., www.usud.hr; i U-III-2466/2017, navedeno).

b) Primjena načelnih stajališta na ovaj predmet

5. Podnositeljice u ustavnoj tužbi tvrde da su osporenom odlukom kojom su potvrđene prvostupanjska i drugostupanjska presuda, a kojima je utvrđeno da je nastupila zastara u odnosu na njihov građanskopravni zahtjev, lišene prava na pristup sudu.

6. U konkretnom slučaju tužbeni zahtjev podnositeljica radi naknade štete, odnosno stjecanja bez osnove odbijen je u sva tri stupnja redovnog sudovanja s obrazloženjem da je nastupila zastara potraživanja, iz kojeg razloga nije donesena pravomoćna odluka o osnovanosti njihovog tužbenog zahtjeva u meritumu spora.

7. Zakonski zastarni rokovi imaju nekoliko važnih svrha, kao što su osiguranje pravne izvjesnosti, pravomoćnosti, zaštita

potencijalnih tuženika od zastarjelih zahtjeva, sprječavanje nepravde koja bi mogla nastati ako se od sudaca traži odlučivanje o događajima koji su se dogodili u dalekoj prošlosti i/ili na osnovi dokaza koji bi mogli biti nepouzdana ili nepotpuni zbog proteka vremena. Stoga se pretpostavlja da parnične stranke očekuju primjenu tih pravila i na svoj slučaj. Međutim, postojanje zastarnog roka nije samo po sebi nespojivo s Ustavom. Stoga Ustavni sud treba u ovom predmetu utvrditi jesu li priroda roka o kojemu je riječ i/ili način na koji je primijenjen spojivi s Ustavom (idem u odnosu na Konvenciju, vidi presudu ESLJP-a Vrbica protiv Hrvatske, br. 32540/05, presuda od 1.4.2010.). To osobito znači da se Ustavni sud mora uvjeriti kako se primjena zakonskih rokova može smatrati predvidivom za podnositeljice, s obzirom na mjerodavno zakonodavstvo i konkretne okolnosti predmeta (vidi presude ESLJP-a Osu protiv Italije, br. 36534/97, presuda od 11. srpnja 2002.; jednako u predmetu Vrbica, kao i u predmetu Majski protiv Hrvatske (br. 2), br. 16924/08, presuda od 19. srpnja 2011.).

8. Građanskopravni institut zastare jedno je od ograničenja ustavnog i konvencijskog prava na pristup sudu, iako nastup zastare sam po sebi ne znači automatski da je došlo do povrede prava na pristup sudu. Štoviše, u praksi ESLJP-a pitanje legitimnosti zastare kao mogućeg ograničenja prava na pristup sudu u pravilu se ne dovodi u pitanje i posebno se ne problematizira. Problematizira se samo ako se ocijeni da je ograničenje u okolnostima konkretnog slučaja nerazmjerno, to jest da nije uspostavljena (pravedna) ravnoteža između nametnutog ograničenja i cilja koji se želi postići. U tom smislu ESLJP, uzimajući u obzir specifične okolnosti konkretnog slučaja, preispituje odnos subordinacije subjektivnog zastarnog roka objektivnom roku. Neproporcionalnim ograničenjem smatra se uređenje kada je oštećenik bio u nemogućnosti pristupiti sudu jer je njegov zahtjev za naknadu štete zastario istekom objektivnog roka, a on je (zbog latentnog stadija bolesti ili iz drugih opravdanih razloga) za štetu i njezin opseg saznao naknadno (kada bi trebao početi teći subjektivni zastarni rok; vidi presude ESLJP-a u predmetima Howald Moor i drugi protiv Švicarske, br. 52067/10 i 41072/11, presuda od 11. ožujka 2014. i Ešim protiv Turske, br. 59601/09, presuda od 17. rujna 2013.).

9. Sažeto, u predmetu Howald Moor i drugi protiv Švicarske (navedeno), sporna je bila nerazmjernost zastarnog roka, odnosno to što je podnositelj zahtjev za naknadu štete odbijen zbog proteka (objektivnog) zastarnog roka (od deset godina). Duljina roka sama po sebi nije dovedena u pitanje, međutim ESLJP je ocijenio da su nacionalni sudovi podnositelju nerazmjerno ograničili pravo na pristup sudu jer su zanemarili činjenicu da u situaciji poput podnositeljeve, latentna stanja bolesti mogu trajati dulje od zakonom predviđenog objektivnog roka zastare. Zbog toga svi kasnije podneseni zahtjevi za naknadu štete mogu zastarjeti, neovisno o razlozima zbog kojih osoba nije mogla unutar objektivnog zastarnog roka podnijeti zahtjev za naknadu štete. Stoga je ESLJP utvrdio da je u konkretnom slučaju podnositelju nerazmjerno ograničeno pravo na pristup sudu. Ovo stoga što se zbog stajališta koje su nacionalni sudovi zauzeli u pogledu proteka objektivnog zastarnog roka podnositelj našao u situaciji da njegov zahtjev neće uopće biti razmatran u meritumu,

iako su okolnosti zbog kojih on nije mogao "pravodobno", tj. unutar zastarnog roka, podnijeti tužbu za naknadu štete objektivne prirode pa on za njih nikako nije mogao saznati unutar tog roka (vidi Howald Moor i drugi protiv Švicarske, navedeno, §§ 74. - 79.).

Slično je i u predmetu Esim protiv Turske (navedeno), ESLJP utvrdio je povredu podnositeljevog prava na pristup sudu zbog toga što su se nacionalni sudovi pozvali samo na vrijeme kada se štetni događaj dogodio i činjenicu da podnositelj zaštitu nije zatražio u roku od pet godina (koliko iznosi objektivni zastarni rok prema turskom pravu), ne uzimajući u obzir kada je podnositelj uistinu saznao za štetu (v. Esim protiv Turske, §§ 23.27.). Dakle, nacionalni sudovi nisu opće razmatrali kada je podnositelj zahtjeva bio u mogućnosti saznati za štetni događaj koji mu je prouzročio štetu.

10. Ustavni sud ocjenjuje da su navedena stajališta ESLJP-a primjenjiva na konkretan slučaj. Stoga je zadaća Ustavnog suda u ovom postupku ocijeniti je li način na koji su sudovi u konkretnom slučaju tumačili odredbe mjerodavnog zakona o nastupu zastare (nerazmjerno) ograničio pravo podnositeljica na pristup sudu (članak 29. stavak 1. Ustava).

Ustavni sud prvenstveno ističe da zadatak tumačiti i primijeniti domaće pravo ponajprije imaju sudovi, što se osobito odnosi na tumačenje postupovnih pravila koje daju sudovi. Uloga Ustavnog suda ograničena je na utvrđivanje jesu li učinci takvog tumačenja u skladu s Ustavom.

11. U konkretnom slučaju prvostupanijski sud odbio je zbog nastupa zastare, primjenom članka 371. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine" broj 53/91., 73/91., 111/93. - članak 646. Zakona o trgovačkim društvima, 3/94., 107/95. - članak 113. Zakona o izdavanju i prometu vrijednosnim papirima, 7/96., 91/96. - članak 394. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima, 112/99. i 88/01. - članak 50. Zakona o arbitraži; u daljnjem tekstu: ZOO), tužbeni zahtjev kojim su podnositeljice (u konačno uređenom tužbenom zahtjevu) tražile od tuženika iznos za koji su tvrdile da ga je tuženik stekao bez osnove. Osvrćući se na tvrdnju podnositeljica da im je tuženik uzrokovao štetu, prvostupanijski sud utvrdio je da je nastupila zastara i primjenom odredbi koje se odnose na zastaru naknade štete (članak 376. ZOO-a).

Drugostupanijski sud i Vrhovni sud odbili su žalbu odnosno reviziju smatrajući pravilnom ocjenom prvostupanijskog suda da je nastupila zastara potraživanja naknade štete. Točno je da sud u parničnom postupku nije vezan naznačenom pravnom osnovom tužbenog zahtjeva (iura novit curia), ali je sud dužan obrazložiti zbog čega ne prihvaća pravnu osnovu na kojoj tužitelj temelji svoj zahtjev.

11.1. Vezano za pravnu osnovu zahtjeva može se reći da su pravni instituti naknade štete i stjecanja bez osnove vrlo slični -

povećanje nečije imovine bez osnove sigurno se očituje kao šteta na imovini na čiji je račun stečeno bez osnove - a razlikuju se u bitnome po štetnoj radnji, tj. njezinom postojanju ili nepostojanju.

Ne želeći ulaziti u procjenu i pravnu kvalifikaciju, što je posao redovnih sudova, Ustavni sud primjećuje da je u konkretnom slučaju tuženikovo povećanje imovine bez pravne osnove baš i bio cilj njegove radnje, a ne nanošenje štete strankama.

12. Ustavni sud dalje primjećuje da nije točno da su posljedice odnosa podnositeljica ustavne tužbe i njihovog odvjetnika bile definitivno definirane u 1991. godini: naime, postupanje odvjetnika je i otkriveno na način da je prvopodnositeljici mirovina umanjena za onoliko koliko je s tog naslova isplaćeno (odvjetniku) od strane osiguratelja, dok je drugopodnositeljici za cijelo vrijeme do punoljetnosti (ili završetka školovanja) bilo umanjeno uzdržavanje, također plaćeno od strane osiguratelja.

Slijedom navedenoga, smatrajući taj subjektivni moment irelevantnim, jer je svakako nastupila objektivna zastara, prvostupanijski sud (a potom i viši sud) ocijenio je da nije dužan ispitati i razmotriti njihove navode zbog čega je do toga došlo.

12.1. Sažeto, u odnosu na navedeno, u konkretnom slučaju sudovi su odbili tužbeni zahtjev podnositeljica zbog nastupa zastare (proteka objektivnog roka zastare), ne ispitujući uopće kada su one doista objektivno mogle saznati za povredu odnosa odvjetnik - klijent, i razloge zbog kojih im je moment saznanja bio "uskraćen", odnosno ostao nepoznat sve do odlaska jedne od podnositeljica u mirovinu. Stoga nisu uzeli u obzir činjenicu da su podnositeljice nakon saznanja o postupcima svoga odvjetnika pokušale pokrenuti disciplinski postupak pred nadležnim tijelom (Disciplinskim tužiteljem Hrvatske odvjetničke komore), ali je njihova prijava odbačena zbog nastupa zastare. Iz istih razloga (zbog nastupa zastare) odbačena je i kaznena prijava koju su podnositeljice protiv svog odvjetnika podnijele Općinskom državnom odvjetništvu u Zagrebu.

13. Ustavni sud primjećuje kako članak 360. ZOO-a zastaru definira iz perspektive vjerovnika tj. "kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze".

Svrha zastare kao instituta obveznog prava je sankcionirati nebrigu i nemar vjerovnika za vlastite imovinske interese (iura vigilantibus) što opravdava da dužnik protekom vremena istakne prigovor zastare kao svoje pravo da ne izvrši egzistentnu, dospjelu i utuživu obvezu, jer je zahtjev za njezino ispunjenje vjerovnikovom pasivnošću zastario.

Ustavni sud ocjenjuje da podnositeljice ne samo da nisu mogle, nego nisu niti morale znati za postojanje obveze odvjetnika prema njima. To stoga što je odnos stranke i odvjetnika odnos u čijem je korijenu povjerenje. Stranka treba odvjetnika baš zbog svoje nedovoljne vičnosti pravu, a baš zbog prirode poslova koje

odvjetnik obavlja za stranku ovaj mora moći imati povjerenje u odvjetnika. Ustavom (članak 27.) zajamčena neovisnost i samostalnost odvjetništva, čvrsta obveza lojalnosti stranci kao temelj odvjetničke etike, kao i Zakonom o odvjetništvu ("Narodne novine" 9/94., 117/08., 50/09., 75/09. i 18/11.) - odnosno ranijim Zakon o odvjetništvu i službi pravne pomoći ("Narodne novine" broj 53/72., 8/90. i 31/90.) deklarirana dužnost rada na korist stranke, predstavljaju dovoljnu ustavnu i zakonsku osnovu da bi klijent mogao - i morao moći - imati povjerenje u izabranog odvjetnika. Iz toga dalje proizlazi da stranka nije dužna sumnjati u svog odvjetnika i provjeravati mu rad.

U tom smislu je odnos odvjetnika i stranke sličan ostalim odnosima povjerenja kao što su odnosi liječnik - pacijent ili svećenik - vjernik. U odnosima povjerenja samo povjerenje nije greška, već bit odnosa.

Dakle, ne može se smatrati kulpoznim ponašanje podnositeljica koje su vjerovala izabranom odvjetniku i nisu provjeravale nije li ih on možda prevario, utajio im nešto ili ih okrao. Ustavni sud naglašava da se u odnosu stranka - odvjetnik radi o specifičnom odnosu posebnog povjerenja koje uživa jedan kontraht zbog svoga statusa i osobitih obveza izvirućih iz profesionalne etike, zbog čega nije nužna budnost i oprez druge strane prema postupanju sukontrahtenta. Radi se o tipičnom odnosu povjerenja (confidential relationship) s izrazitim disparitetom ugovornih pozicija.

Jednako tako, odvjetnik kao osoba od povjerenja, ne smije izvlačiti korist na temelju svojeg lošeg postupanja. U konkretnom slučaju, odvjetnik je navodno stekao nepripadajuću imovinsku korist na temelju nemoralnog postupanja i održavanja podnositeljice u zabludi sve do njenog odlaska u mirovinu, u kojem je trenutku podnositeljica opravdano očekivala mirovinu uvećanu za pripadajuću joj rentu.

Odnos odvjetnika i stranke ne prestaje sve do mirovine stranke ako je odvjetnika angažirala stranka (i) radi reguliranja odštete vezane za mirovinu, kao što ne prestaje niti do punoljetnosti (kraja školovanja) stranke ako je odvjetnik angažiran radi odštete vezane za kompenziranje obveze uzdržavanja.

14. Ustavni sud podsjeća da je prema navodima podnositeljica razlog tome bilo neprofesionalno i neetično ponašanje odvjetnika, u koga su zbog profesije koju obnaša imale puno povjerenje, pa nisu znale niti su mogle saznati da je njegova imovina povećana na njihov račun, to jest na njihovu štetu (vidi točku 2.1. obrazloženja ove odluke). Uistinu, kako proizlazi iz činjenica i okolnosti predmeta, postojala je objektivna opasnost da za tu

činjenicu nikada ni ne saznaju da se takvo tuženikovo postupanje nije slučajno "otkrilo" pri odlasku jedne od podnositeljica u mirovinu. Tek tada su podnositeljice saznale da je tuženik koji je trebao štiti njihove interese, umjesto da ih obavijesti i isplati im cjelokupne iznose naknade koje su iza smrti njihovog prednika isplaćene na njegov račun, sporne isplate zadržao za sebe.

15. Pravilan pristup redovnih sudova omogućio bi podnositeljicama da očekuju drukčije rješavanje njihove građanske tužbe od odbijanja tužbenog zahtjeva zbog nastupa zastare.

Moglo bi se zaključiti da je arbitrarni način na koji su sudovi ocjenjivali zastarne rokove u ovom predmetu povrijedio i samu bit prava podnositeljica na pristup sudu.

16. Stoga, uvažavajući smisao članka 360. ZOO-a i citiranu praksu ESLJP-a, Ustavni sud smatra da je u konkretnim okolnostima osporenim arbitrarnim odlukama povrijeđeno pravo podnositeljica na pristup sudu, koje je pravo inherentno pravu na pravično suđenje propisanom člankom 29. stavkom 1. Ustava.

17. Ustavni sud utvrdio je da prigovori podnositeljica vezani uz članke 3., 26., 35. i 56. Ustava, na način kako su postavljeni u ustavnoj tužbi te u mjeri u kojoj bi u okolnostima konkretnog slučaja osporene presude mogle utjecati na ostvarivanje sadržaja tih ustavnih normi, ne upućuju na mogućnost povrede ljudskih prava i temeljnih sloboda zajamčenih Ustavom.

18. Slijedom svega navedenog, a na temelju članaka 73. i 76. Ustavnog zakona, odlučeno je kao u izreci odluke.

PREDSJEDNIK

dr. sc. Miroslav Šeparović, v. r.

Miroslav Šumanović

sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske

Na temelju članka 27. stavka 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 99/99., 29/02. i 49/02. - pročišćeni tekst) iznosim

je za tužiteljice naplatio a za sebe zadržao) podnesena 2008. godine, teza o nenastupanju zastare moguća je samo uz interpretacijske vratolomije koje, s jedne strane, zanemaruju činjenični kontekst slučaja, a s druge strane, polaze od pogrešne pravne dijagnoze biti spora s konačnom posljedicom opasnog relativiziranja samog instituta zastare s obzirom na njegove bitne odrednice koje su kogentnim zakonskim odredbama i čvrstom i ustaljenom sudskom praksom stabilizirane i predviđive. Institut zastare je, bez značajnijih koncepcijskih promjena, u kontinuiranoj primjeni od rimskog prava, što je vrijednost sama po sebi za pravnu sigurnost i stabilnost institucija privatnog prava. Destabilizacija takvog modela s bitno nepromijenjenim kontinuitetom primjene u Hrvatskoj još od 1955. godine (Zakon o zastari potraživanja) pogrešna je i štetna za pravni poredak i pravnu sigurnost.

IZDVOJENO PODUPIRUĆE MIŠLJENJE U ODNOSU NA ODLUKU

USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE U PREDMETU

BROJ: U-III-3062/2019 od 3. studenoga 2020.

U konkretnom slučaju se, prije svega, ne radi o odštetnom ni o kondikcijskom zahtjevu (točke 11. i 11.1. Odluke), a kada bi se i radilo o kojem od tih zahtjeva, pitanje subjektivnog zastarnog roka i njegova početka se uopće ne bi postavljalo.

Podupirem odluku većine glede njezine izreke, ali ne i obrazloženja.

S obzirom na to da bi ovdje načelno dolazio u obzir samo odštetni zahtjev zbog povrede ugovorne obveze (riječ je o ugovornom odnosu između stranke i odvjetnika), nema kombinacije subjektivnog i objektivnog zastarnog roka kao kod odštetne tražbine prouzročene civilnim deliktom u smislu članka 376. stavka 1. ZOO-a, nego se primjenjuje odredba iz članka 376. stavka 3. ZOO-a, prema kojoj taj odštetni zahtjev zastarijeva u roku predviđenom za zastaru obveze iz ugovora, pri čemu u tom kontekstu nije od značaja kada je oštećenik doznao za štetu i njezinog počinitelja. Pritom se na naknadu štete nastale povodom ugovora sukladno članku 269. ZOO-a supsidijarno primjenjuju odredbe toga zakona o naknadi izvanugovorne štete pa tako i članak 186. ZOO-a, prema kojem se obveza naknade materijalne štete smatra dospjelom od trenutka nastanka štete neovisno o vjerovnikovom (ne)znanju za postojanje odštetne tražbine. A zastara i počinje teći sljedeći dan nakon dospijanja vjerovnikove tražbine (kada je riječ o tzv. pozitivnim činidbama) u smislu članka 361. stavka 1. ZOO-a jer hrvatsko obvezno pravo (kao i npr. švicarsko) jasno veže početak tijeka zastare uz trenutak dospijanja tražbine.

Većina ovdje zapravo s punim opravdanjem polazi od pravno-etičkog postulata da nitko ne može zadržati koristi stečene vlastitom prijevarom, odnosno zlouporabom i izigravanjem povjerenja ugovornog partnera.

Umjesto da to jasno izrazi primjenom kogentnih zakonskih odredaba iz članaka 12. i 13. ZOO-a 1991. koje zabranjuju dolozne maneve na štetu suktrahenta, kao i svaku zlouporabu prava (pa i prava na prigovor zastare) koje je prividno u skladu s formalnim slovom zakona, ali u biti ide za ostvarenjem interesa koje pravna norma ne štiti ("non omne quod licet honestum est"), većina se upustila u nemoguću misiju dokazivanja da zastara zapravo nije ni nastupila zbog nemogućnosti početka tijeka subjektivnog zastarnog roka odnosno efektivnog zastarijevanja kroz cijelo razdoblje u kojem podnositeljice kao vjerovnice nisu znale da im pripada zahtjev na utuženu isplatu (točka 12.1. Odluke).

Pored nesporne činjenice da je naplata od inozemnog osiguravatelja (čime je posao zastupanja okončan) uslijedila 1991. godine, a da je tužba protiv punomoćnika (radi isplate onoga što

Kod kondikcijskog zahtjeva u vezi sa stjecanjem bez osnove, odnosno neosnovanim obogaćenjem, pogotovo nema subjektivnih rokova jer zahtjev dospijeva, odnosno zastarijevanje počinje teći od trenutka kada se kondikcijski dužnik neosnovano obogatio, a pritom je irelevantan trenutak kada je kondikcijski vjerovnik saznao za povećanje dužnikove imovine (VSRH, Rev-421/92 od 25. lipnja 1992., Rev-319/08 od 25. veljače 2009.). Uzgred, stjecanje bez osnove je izvanugovorna obligacija i nema primjene u odnosima između ugovornih stranaka u vezi s izvršavanjem njihovih obveza

ex contractu.

Takoder se iz formulacije zakonske odredbe članka 360. stavka 2. ZOO-a, koja glasi:

"Zastara nastupa kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze."

ne može valjano zaključiti (točka 13., prvi odlomak i točka 16. Odluke) da zastara nastupa samo ako je vjerovnik tijekom razdoblja zastarijevanja doista faktički bio u stanju zahtijevati ispunjenje, ali ne i kada to, zbog neskrivljenog neznanja da mu pripada neka tražbina prema dužniku, nije mogao tražiti.

Držim nedvojbenim da se pod sintagmom "mogao zahtijevati ispunjenje" podrazumijeva postojanje vjerovnikove pravne mogućnosti (naglasio M. Š.) zahtijevati ispunjenje dospjele obveze.

Na to logički i teleološki upućuje odredba iz članka 361. stavka 1. ZOO-a, prema kojoj zastarijevanje počinje teći prvoga dana poslije dana kada je vjerovnik imao pravo zahtijevati ispunjenje obveze, dakle kada mu je bilo pravno moguće postaviti takav zahtjev (jer je tražbina dospjela), a neovisno o tome je li objektivno bio u faktičnoj mogućnosti to učiniti. Radi se o imperativnoj normi koja ne dopušta pomicanje početka tijeka zastarnog roka "prema okolnostima slučaja" odnosno prema procjeni trenutka vjerovnikovog saznanja da mu pripada kakav zahtjev prema dužniku. Tek bi takav pristup predstavljao opasnu osnovu za rapsodiju i maštovitu raskoš arbitarnosti, nespojivu s pravnom naravi zastare kao instituta iuris cogentis.

I prema usvojenoj sudskoj praksi je nedvojbeno da se u kontekstu cit. zakonske odredbe početak zastare veže uz pravnu, a ne i faktičnu mogućnost zahtijevati ispunjenje tražbine, s obzirom na stajalište da zastara ne može početi teći niti tražbina može zastarjeti ako za vjerovnika nije postojala pravna mogućnost zahtijevati njezino ispunjenje (VSRH, Rev-1823/94 od 16. veljače 1999.), što korespondira načelu rimskog prava "Actioni non natae non praescribitur" (ako tražbina nije dospjela za utuženje, ne počinje teći zastara - Domitius Ulpianus).

Pitanje vjerovnikove faktične (ne)mogućnosti zahtijevati

ispunjenje obveze postavlja se kao relevantno samo u kontekstu zastoja zastare (impedimenta praescriptionis), osobito s motrišta članka 383. ZOO-a koji glasi:

"Zastarijevanje ne teče za sve vrijeme za koje vjerovniku nije bilo moguće zbog nesavladivih prepreka da sudskim putem zahtijeva ispunjenje obveze."

Navedeni propis koji se naslanja na regulu iz Justinijanova kodeksa "contra non valentem agere non currit praescriptio" (zastara ne teče protiv onoga koji nema mogućnost djelovanja) u ovoj stvari nije imao šansu biti primijenjen niti ga je većinsko stajalište razmatralo, iako je de facto ekstenzivnim contra legem tumačenjem zapravo proširilo institut zastoja zastare izvan okvira kojeg dopušta sadržaj ("nesavladive prepreke") mjerodavnog propisa.

Pritom je promašena usporedba (logička greška krive analogije) sa slučajevima iz prakse ESLJP-a u kojima je, u kontekstu problematike zastare, vjerovniku "honorirana" bolest, zbog čije je naravi i intenziteta bio objektivno potpuno onemogućen za akcije utjerivanja tražbine.

U okolnostima konkretnog slučaja, međutim, objektivno nije bilo zapreke da podnositeljice zahtijevaju od svoga punomoćnika - odvjetnika uvid u tekst postignutog izvansudskog sporazuma po osnovi kojega je isplata izvršena odnosno kompletnu relevantnu dokumentaciju, odnosno da isto izravno provjere kod osiguravatelja - likvidatora štete, ali su to zbog okolnosti subjektivne naravi - posebnog odnosa povjerenja prema sukontrahtentu (izabranom odvjetniku) propustili učiniti. Neznanje vjerovnika za uvjete za početak zastare (za egzistentnost i dospelost tražbine) ne može biti uzrok zastoja zastare u smislu mjerodavnih odredaba iz članaka 381. - 386. ZOO-a.

Iz gore izloženih razloga smatram da je argumentacija većinske odluke pogrešna i bez utemeljenja u bitnim propisima o zastari.

Moje stajalište o ovoj stvari je sljedeće.

Zahtjev iz tužbe kojom su podnositeljice pokrenule parnicu protiv svog bivšeg odvjetnika koji ih je zastupao u predmetu ishođenja odštete od inozemnog osiguravatelja po svojoj pravnoj biti je

zahtjev za ispunjenje ugovora, jer se njime traži isplata onoga što je tuženik za njih naplatio od druge strane i za sebe zadržao, umjesto da to, kao svoju ugovornu obvezu, preda svojim strankama.

prava) ZOO-a.

I to je po mom mišljenju meritum ove stvari.

Iz ustaljene sudske prakse (npr. VSRH, Rev-1163/06 od 12. prosinca 2006., Rev-770/09 od 1. lipnja 2011., Rev-227/09 od 29. lipnja 2011.) proizlazi kao notorno da između odvjetnika i stranke koja mu je povjerila ostvarivanje njezinih prava spram trećih (ovdje inozemnog osiguravatelja po pitanju naplate odštete u vezi sa smrću bliske osobe) pravno egzistira odnos iz ugovora o nalogu (članci 749. - 770. ZOO-a).

Navedene zakonske odredbe, naime, s obzirom na svoju korektivnu funkciju suzbijaju formalizam u primjeni općeg ugovornog prava i sprječavaju da nemoralni i fraudulozni postupci obučeni u formalnopravno uredno ruho ostvare pravnu zaštitu pozivom na slovo zakona s kojim su u prividnom vanjskom skladu. Time se omogućuje učinak pravno-etičkog standarda "non omne quod licet honestum est", koji ne dopušta primijeniti propis mjerodavan za određenu pravnu situaciju ako bi učinak njegove primjene u okolnostima konkretnog slučaja bio u neprijateljstvu s načelom poštenja i savjesnosti.

To konkretno znači da je odvjetnik-punomoćnik kao nalogoprimac sukladno odredbi iz članka 754. ZOO-a bio dužan nakon likvidacije štete od strane inozemnog osiguravatelja podnositeljicama položiti račun i predati im bez odugovlačenja sve što je za njih primio u obavljaju posla koji mu je povjeren. To je njegova ex lege obveza kao nalogoprimca pa zahtjev za njezino ispunjenje nema karakter zahtjeva za naknadu štete niti kondikijskog zahtjeva kao izvanugovornog traženja.

Upravo je prihvaćanje prigovora zastare na sve tri razine dijeljenja pravde u parnici, s obzirom na istaknute okolnosti (izigravanje povjerenja svoje stranke u svrhu vlastitih materijalnih probitaka), po mom mišljenju predstavljalo teški i kruti formalizam koji je neprihvatljiv i sa zakonske, ali i ustavnopravne točke gledišta.

Sukladno uvodno izloženom o pitanju početka zastarijevanja, držim nedvojbenim da je, neovisno o (ne)znanju podnositeljica kao nalogodavaca, nalogoprimčeva obveza polaganja računa i predaje svega za njih primljenog nalogodavcima svakako dospjela tijekom 1991. godine, a što znači da su tada vjerovnici-nalogodavci stekli pravnu mogućnost ostvarivati svoju tražbinu sudskim putem ("actio nata") pa je posljedično krenulo i zastarijevanje predmetne tražbine u općem petogodišnjem roku iz članka 371. ZOO-a.

Ostvarivanje ("vršenje") prava na isticanje prigovora zastare u konkretnom slučaju vrlo očito je bilo protivno cilju zbog kojeg je institut zastare zakonom ustanovljen pa takav tuženikov prigovor (kojim u parnici ostvaruje svoje pravo na isticanje zastare iz članka 360. stavka 3. ZOO-a) potpada pod zabranu iz članka 13. ZOO-a i sudovi su ga bili dužni otkloniti. Pravni poredak ne treba dopustiti korištenje pojedinog pravnog instituta protivno njegovoj svrsi, odnosno za ostvarenje ciljeva koje taj institut ne štiti, posebice kada je riječ o ciljevima koji su s motrišta načela poštenja i savjesnosti odnosno univerzalnih etičkih principa apsolutno neprihvatljivi. Ovdje je riječ o onome što npr. švicarsko pravo naziva otvorenom zloporabom prava (Der offenbare Missbrauch eines Rechtes) koja je jasna i nedvojbeno pa ne uživa pravnu zaštitu po članku 2. stavku 2. ZGB-a.

S obzirom na to da tijekom trajanja zastare nije došlo do njezina prekida niti zastoja, posve je jasno da je zastarni rok protekao. Time je nalogoprimac stekao pravo na prigovor zastare kojim može otkloniti vjerovnikov zahtjev za ispunjenje obveze (članak 360. stavak 1. ZOO-a).

Imajući na umu svrhu zastare kao svojevrsne kazne za vjerovnikovo pasivno držanje i nemar odnosno nebrigu za ostvarenje svojih prava s jedne strane, te davanja dužniku prava otkloniti zahtjev pasivnog i nemarnog vjerovnika s druge strane, očito je da u kontekstu konkretnog slučaja prigovor zastare nije bio usmjeren opisanoj svrsi nego ostvarivanju interesa koji nisu pokriveni mjerodavnom zakonskom odredbom o zastari.

Na tuženikov (nalogoprimčev) prigovor zastare tužitelji (nalogodavci) su replicirali isticanjem tuženikove prijevare jer da je ovaj, a što su sudovi utvrdili točnim, zloporabom povjerenja zatajio i prisvojio naplatu najvećeg dijela odštete, očekujući da zbog prirode odnosa između stranaka (confidential relationship) neće uslijediti kontrola od strane nalogodavaca. Ta je replika po svojoj pravnoj naravi exceptio doli specialis (praeteriti) a prigovor dolusa uključuje i primjenu strogih (prisilnih) propisa iz članka 12. (načelo poštenja i savjesnosti) i članka 13. (zabrana zloporabe

Nalogodavci, naime, ovdje nesumnjivo nisu bili pasivni niti

nemarni u ostvarivanju vlastitih prava, nego zbog zlorabe povjerenja i utaje od strane nalogoprimca - izabranog odvjetnika, nisu znali niti mogli znati da im nalogoprimac nije istinito predočio iznos naplate i da je najveći dio zadržao za sebe, a čim su za to saznali poduzeli su pravne aktivnosti i podigli tužbu radi zaštite svojih prava. Ne radi se, dakle, o pasivnosti i nebrizi za svoja prava nego o doloznim ekscesima druge, lukrativno orijentirane, ugovorne strane koja je zbog svog odvjetničkog statusa uživala osobito povjerenje i ugled u očima nalogodavaca. Zato je posljedično i izostala svaka njihova budnost i provjera izjava i poteza ugovornog partnera.

Zaključno, budući da je za dužnika svrha zastare u stjecanju prava otkloniti vjerovnikov zahtjev zbog njegove pasivnosti tijekom zakonom određenog vremena zastarijevanja tražbine, nalogoprimčevo isticanje prigovora zastare u okolnostima prethodno planirane - svjesne i namjerne uskrate polaganja računa i predaje naplaćenog iznosa koji pripada nalogodavcima - a pripada im zato što nalogoprimac prema trećem isplatiocu odštete nastupa za račun nalogodavca - te uz jasnu svijest o tome da nalogodavci ne mogu uopće ili barem prilično dugo (svakako duže od proteka zastarnog roka) za to doznati, predstavlja vršenje prava protivno svrsi zbog koje je ono ustanovljeno, dakle, predstavlja zlorabu prava u smislu članka 13. ZOO-a.

Usvojiti prigovor zastare u izloženom činjeničnom okviru značilo bi prihvatiti i sudskim putem "blagosloviti" zadržavanje koristi stečene prijevarom i izigravanjem povjerenja inferiorne ugovorne strane pa je utoliko, a bez obzira na argumente koji nisu "osobito svečani", većinska odluka svojom izrekom ostvarila svrhu izvršavanja pravednosti sukladno pravu.

SUDAC

Miroslav Šumanović, v. r.

Zagreb, 10. studenoga 2020.